

Lidt om Strafferet og Strafferetspleje i den fri Rigsstad Hamburg Aar 1603.

Den 10. Oktober 1603 publicerede Borgmestre og Raadmænd et stort Værk, indeholdende „der Stadt Hamburg Statuten und Gerichtsordnung“, hvis 4de pars omhandler „peinliche Sachen m. m., Straffe und Busse“. Heri — saavel som i spredte Bestemmelser rundt i de andre partes af Værket — findes der adskilligt af Interesse og Kuriositet.

Sikkerheden for Liv og Lemmer har ikke været stor i den gode Stad Hamburg; en overvejende Del af Straffebestemmelserne sysselsatte sig med Legemsangreb; der sondres mellem Mord, som foreligger, naar man ud af et forudfattet ondt Forsæt enten lumskelig eller — professionelt — paa aaben Landevej myrder, og Drab (Todtschlag), naar en Person af Ubetænksomhed og Hidsighed tager Livet af en anden; denne sidste slipper med at miste Hovedet ved Sværdet, medens Morderen radbrækkes og stejles. Error in persona — siges der udtrykkelig — frier ikke for Manddrabsstraf, hvilken derimod er uanvendelig paa afsindige og Børn under 14 Aar. Kan blandt flere tilstedeværende og handlende den virkelige Drabsmand ikke findes, men der er nogen Mistanke mod en bestemt, hjemler Stadsretten Anvendelsen af „scharfe Frage“ — det eneste Sted, hvor Tortur omtales, og skulde heller ikke herved Sandheden oplyses, straffes samtlige Deltagere i Tumulten med Landsforvisning. Meget klar og tydelig fremtræder i en særlig Artikel Reglen om Nødværge i Manddrab: den, som ved et begaaet Manddrab kan bevise lovligt Nødværge, idet han har handlet af øjensynlig og uomgængelig Nødvendighed for at redde sit eget Liv og Legem, efterdi han ikke kunde fri sig fra Angriberen paa anden Vis, men

enten selv maatte lade sit Liv, eller til sit Forsvar fælde den anden, — han undgaar Manddrabsstraf. Kun for det yderste Nødværge er en udtrykkelig Regel given, men at Synspunktet ogsaa ellers har været anlagt, turde allerede fremgaa af, at der hyppig henvises til Anvendelse af en fakultativ („willkürlich“) Straf. Som præventiv Foranstaltning mod Voldshandlinger omtales et Slags privat Forbud, der i Tilfælde af Kiv og Strid mellem to Borgere kunde nedlægges for disse af en eller to „Rathsverwandte“, som henvendte sig til dem med en højtidelig Formaning om at bevare Freden, saaledes, at den som ved at angribe den anden overtraadte Fredsbudet, fik en særlig Straf herfor; af lignende præventiv Art er en aparte Bestemmelse i Civilretten: Depositaren er ikke pligtig at udlevere deponerede Vaaben, naar Deponenten forlanger dem i en ophidset Sindsstemning, saa det kan befrygtes, at de skulle anvendes til Voldsgerninger. — Fosterfordrivelse er stillet lige med kvalificeret Manddrab og straffedes med Halshugning, Drukning eller levende Begravelse. Endnu gives der i 3 Artikler Regler om Causaliteten i tvivlsomme Tilfælde: bliver den saarede sengeliggende, og Sengelejet ender med Døden, da undgaar Gerningsmanden ikke „peinliche Anklage“ som Drabsmand; men bliver Manden først sengeliggende, derefter atter en Tid ses paa Gader, Torve, i Kirker og Badstuer, og saa dog dør, da betragtes dette aldrig som Følge af Skaden, og Voldsmanden er ubetinget fri for Drabsanklage, hvor alvorligt end det tilføjede Saar var; og skulde endelig den saarede slet ikke blive sengeliggende, men hele Tiden færdes ude og passe sin Haandtering, og saa dog — om end en rum Stund efter Skadens Tilføjelse — bortrives ved en tidlig Død, da skulle de lærde Medici & Chirurgi afgive deres paa en grundig Undersøgelse byggede edelige Betænkning over, om Døden skyldes selve Saaret, eller tilfældige Aarsager, Barberens Ukyndighed eller den overfaldnes egen Uforsigtighed. — Endelig findes der en Bestemmelse, der minder om en i visse italienske Egne til Tider udbredt Mani, om Straf for „Backensneider“ 卍: Personer, der af Ondskab paa lumsk og farlig Maade snitte andre i Asigtet og især tværs over Kinderne.

Med Hensyn til andre Forbrydelser bemærkes, at Indbrudstyveri, hvis Genstand naaede 5 ungarske Gyldens Værdi, medførte Strikken, medens simpelt Tyveri af en mindre værdifuld Ting, begaaet under Paavirkning af slet Selskab, ungdommelig Letsindighed eller Sult, kunde slippe første Gang med Fængsel, anden Gang med Pisk, medens det tredje Gang kostede Livet. Den, som gav Anvisning paa Indbrudstyveri, ydede Bistand, eller tog Del i Byttet, var underkastet — efter Omstændighederne — Tyvstraf eller Kagetrykning og Landsforvisning. — Bigamen blev

halshugget, medens Horkarlen slap med en Bøde, paa 100 Rigsdaler i Tilfælde af dobbelt Hor og ellers 50 Rgd.; gjorde en Hustru sig skyldig i Hor, var Straffen Fængsel eller Pisk. Imellem Artiklerne om Hor og Bigami staar en Bestemmelse, der paalægger Retsbetjentene at passe flittig paa berygtede Personer, at aabne Døre og Vinduer paa mistænkelige Huse for at inspicere, samt fængsliigen at anholde, hvem de maatte træffe slige Steder om Natten, upaaklædt og uden Lys — en Bestemmelse, der vel maa antages rettet mod hemmelig Prostitution. I Afsnittet om Sædeligheden findes endnu en interessant og ret fremskreden civilretlig Regel om en Karls Pligter over for den af ham besvangrede Pige: den første Gang besvangrede har — forudsat, at Forfereren ikke kan eller vil søgte hende — Krav paa passende Udstyr, hvis hun bliver gift med en anden, paa selv at blive forsørgt i 6 Uger efter Fødselen og paa, at Faderen skaffer Barnet Underhold; anden Gang mister hun Kravet paa Udstyr, og kommer hun tredje Gang galt af Sted, skal Manden vel forsørge Barnet, som jo er lige uskyldigt i alle Tilfælde, men „Tasken“ selv har intet Krav paa ham og maa ikke mere taales i Staden. —

Blandt Strafarterne indtog de korporlige Straffe, som sædvanlig paa den Tid, den øverste Plads: Henrettelse, Pisk, enten ved Skampølen eller „Pisken gennem Byen“. Dødsstraffen eksekveredes ved Sværd, (Manddrab), Ild (Trolde mænd, Falskmøntnere, Kirke-revere, Mordbrændere), Radbrækning, Drukning, Hængning eller levende Begravelse. Meget anvendt var dernæst Forvisning fra Staden i Forbindelse med Fredløshed — en praktisk Maade for en lille Stat som Hamburg at blive af med besværlige Elementer — samt Pengebøder. Straffevalget er for en ikke ringe Del bygget paa et rent bogstaveligt Tallionsprincip: det falske Vidne i en Straffesag faar den Straf, han ved sin Ed har villet paaføre en uskyldig, Smædeskriveren den forskyldte Straf for de Forbrydelser, han løgnagtig har paaduttet en anden, Drabsmanden skal „daasjenige was er an einem andern begangen, mit seinem Leibe wieder büsen“, ligesom den Skipper, der slaar en af Mandskabet, selv maa tage mod et Næveslag. For adskillige Forbrydelser giver Stadsretten Anvisning paa en arbitrær Straf, og der findes i Regien ingen Grænser eller Rammer satte for Straffetiden i de ret faa Tilfælde, hvor Fængselsstraf er anordnet. I øvrigt brugtes paa hin Tid — i Hamburg som andetsteds — Fængsel mest som Varetægtsfængsel, sjældnere til egentlig Straf, dog at Fængsel paa Vand og Brød i Tvangshuset er foreskrevet et Par Steder i Søretten: 14 Dage for Baadsmænd, der rømme med Hyre, og arbitrært for Søfolk, ved hvis pligtstridige Fraværelse fra Skibet der indtræffer Ulykke og Skade;

Fængsel paa Vand og Brød i en Maksimumstid af 6 Uger fungerede desuden som Afsoningsmiddel baade for civilretlige Ydelser som „Badskærløn“ og Fængslingsomkostninger, hvilke Delinkventen selv skulde betale, og for idømte Bøder.

Ved Forbrydelsernes Forfølgning møde vi en omhyggelig Stræben efter at give den sigtede fuld Adgang til at forsvare sig; flygter en Mand bort, efter at et Manddrab er begaaet, og der rejses Sag mod ham som Gerningsmand, skal han ved offentligt Proklama indkaldes til at give Møde for Retten, og først, naar den herved satte Frist er udløbet, kan der fældes Dom „nach angehörter Klage und geführtem Beweisthum“. Med Hensyn til Bevisførelsen kom det først an paa, om Gerningen var vitterlig („handhaft“), saasom naar ved Drab nogen antræffes paa Gerningsstedet med draget Værge eller in continenti indhentes paa flygtende Fod, saavel som hvis en Person vidende og forsætlig har stjaalet Gods i sit Gemme, eller naar ved Ransagning Nøglen til det Sted, hvor stjaalne Effekter have været opbevarede, findes hos en Person, der paa Forespørgsel har nægtet Besiddelsen. Ellers maatte der føres Vidner, om hvilke der gives den ret kuriøse Bestemmelse, at Vidnerne om Overfald og Overlast, naar sligt paastaas at være sket om Dagen, skulle være Folk, de have Arv og Eje i Staden, medens dette ikke fordres, naar det drejer sig om natlige Spektakler, i hvilket Fald ogsaa andre uberygtede Folk kunne bruges, selv om de ikke eje Gods i Staden; denne Sondring maa vel bero paa, at medens natlige Tumulter ofte fandt Sted, vare Overfald om Dagen en sjældnere og tillige grovere Forseelse, der krævede en særlig høj Grad af Bestyrkelse; imidlertid erklæres det paa et andet Sted i Stadsretten, at ogsaa Personer, der ikke eje Grund i Staden, kunne vidne om Saar og Slag, sket om Dagen, naar Gerningen er begaaet i eller uden for Byens Møller; det ligger nær at antage, at der i disse Møller blev drevet Beværtning, og at derfor her et Hensyn til Gerningens større Vitterlighed som sket paa offentligt Sted har gjort sig gældende. Forelaa der endelig hverken Vitterlighed eller tilstrækkelige Vidner, men dog nogen Formodning mod den sigtede, da var han nærmere til ved Ed at fri sig, end hans Anklager til ved Ed at fælde ham.

Som Forholdsregel til at faa konstateret begaaet Vold paa Person tjente et Paalæg til alle Byens Barberer om — under Straf af Embedsfortabelse og Udvisning af Byen — at gøre Anmeldelse til Raadets og Stadens edsvorne Barber, hver Gang en Person lod sig forbinde hos dem, for at denne Embedsmand derpaa kunde syne Saaret og til Retsbetjentene indgive en edelig Beretning om dets Beskaffenhed.

Fra Underretten var der Appel til Overretten, men desuden

havde Raadet Myndighed til ikke blot at formilde, men ogsaa at skærpe en afsagt Straffedom.

For de Kriminalretten vedrørende Forhold, hvorm Stadsretten tier, erklæres den almindelige kejserlige Ret for gældende, ligesom Afsnittet slutter med udtrykkelig at holde i Kraft de bestaaende gamle Retssædvaner og tildele dem Gyldighed præter legem.

Olaf Haack.
